

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΦΛΩΡΙΝΑΣ
**ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ
ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ**

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΦΛΩΡΙΝΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΤΙΤΛΟΣ

«Η χρήση του παραμυθιού στα εκπαιδευτικά προγράμματα του νηπιαγωγείου.»

<<The use of fairy tale in nursery education programs>>

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Κωτόπουλος Τριαντάφυλλος

Β' ΒΑΘΜΟΛΟΓΗΤΗΣ: Κωτσαλίδου Δόξα

ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ: Ζιώγα Ιωάννα

ΑΕΜ: 2725

ΕΞΑΜΗΝΟ: Η

ΑΚΑΔΗΜΑΙΚΟ ΕΤΟΣ: 2017

Φλώρινα, 2017

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τους υπεύθυνους καθηγητές της πτυχιακής μου εργασίας κ. Τριαντάφυλλο Κωτόπουλο και κ. Δόξα Κωτσαλίδου για την εμπιστοσύνη και την ενθάρρυνση που μου έδειξαν από την πρώτη στιγμή καθώς και για το χρόνο που διέθεσαν για δικές μου απορίες καθ' όλη τη διάρκεια υλοποίησης της πτυχιακής εργασίας.

Θα ήθελα ακόμη να ευχαριστήσω τους γονείς μου για την υποστήριξη τους στη διάρκεια των σπουδών μου, φροντίζοντας για την καλύτερη δυνατή μόρφωσή μου.

Περίληψη

Η παρούσα εργασία πραγματεύεται το παραμύθι ως μέσο διδασκαλίας στην προσχολική και πρωτοσχολική εκπαίδευση. Αναφέρεται στην διδακτική αξία του παραμυθιού και στη μεγάλη προσφορά στη ζωή του παιδιού σε διάφορους τομείς όπως είναι ο συναισθηματικός, ο κοινωνικός κ.α. Για να κατανοήσουμε την αξία αυτή όμως πρέπει πρώτα να δούμε τι ακριβώς είναι το παραμύθι, την ιστορία του μέσα από την πάροδο του χρόνου και τα διάφορα είδη παραμυθιού που υπάρχουν. Αυτό ακριβώς περιλαμβάνει και το πρώτο κεφάλαιο της εργασίας με σκοπό την αναγνώριση του παραμυθιού ως ένα αξιοπρεπές και αυτόνομο είδος λογοτεχνίας, ικανό για να χρησιμοποιείται ως μέσο διδασκαλίας. Το δεύτερο κεφάλαιο έρχεται να συμπληρώσει αυτή την προσπάθεια περιγράφοντας αναλυτικά το ρόλο του παραμυθιού στην προσχολική εκπαίδευση και τα πολλά οφέλη που παρέχει στο παιδί. Εκτός από το να χρησιμοποιηθεί το παραμύθι αυτό καθ' αυτό ως μέσο διδασκαλίας, μπορεί να υπάρξει ως αφορμή για άλλες δραστηριότητες μέσα στη σχολική τάξη. Σε αυτό αναφέρεται το τρίτο κεφάλαιο αυτής της εργασίας που προτείνει μερικές δραστηριότητες που μπορούν να πραγματοποιηθούν με αφορμή ένα παραμύθι. Οι δραστηριότητες αυτές είναι κινητικές, γλωσσικές, μαθηματικές, μουσικές και βοηθούν το παιδί να μάθει με ένα πιο ευχάριστο τρόπο.

Summary

The present work deals with the fairy tale as a mean of teaching in preschool and primary school education. It refers to the teaching value of fairy tales and the great contribution to the life of the child in various areas such as emotional, social etc. In order to understand this value, however, we must first see what exactly is the fairy tale, its history over time and the various kinds of fairy tales that exist. This is precisely the first chapter of the work aimed at recognizing the story as a decent and autonomous kind of literature, capable of being used as a mean of teaching. The second chapter comes to complete this effort, describing in detail the role of fairy tale in pre-school education and the many benefits it provides to the child. In addition to using the fairy tale as a mean of teaching, it may be the occasion for other activities within the classroom. This is the third chapter of this work which proposes some activities that can be carried out of the occasion of a fairy tale. These activities are kinetic, linguistic, mathematical, musical and help the child to learn in a more pleasant way.

Πρόλογος

Το παραμύθι αποτελεί ένα μέσο που κάνει τη μάθηση πιο ενδιαφέρουσα και ελκυστική και βοηθά τα παιδιά να προσεγγίσουν τη γνώση και να μαθαίνουν αβίαστα, ευχάριστα και διασκεδαστικά. Αυτό έγινε άμεσα αντιληπτό κατά τη διάρκεια της πρακτικής μου άσκησης καθώς παρατήρησα πως οι δραστηριότητες που έδειχναν περισσότερο ενδιαφέρον τα παιδιά ήταν αυτές που στηρίζονταν στην πλοκή ενός παραμυθιού γνωστό στα παιδιά. Αυτή μου η εμπειρία οδήγησε στην επιλογή του θέματος της πτυχιακής μου εργασίας γιατί ως εκπαιδευτικοί στόχος μας είναι να καταστήσουμε τη γνώση ευχάριστη και δημιουργική για το παιδί έχοντας ως αφετηρία τα ενδιαφέροντα και τις ανάγκες του στοχεύοντας στη σφαιρική ανάπτυξη της προσωπικότητας και των ικανοτήτων αξιοποιώντας όλους τους τύπους της νοημοσύνης του. (Gardner) Και αυτό μπορεί να γίνει εφικτό μέσα από το παραμύθι και τη χρήση παραμυθιακών ιστοριών.

Στόχος της εν λόγω εργασίας είναι επομένως να παρουσιάσει εναλλακτικούς τρόπους διδασκαλίας προκειμένου να βοηθήσει το παιδί να μαθαίνει ευχάριστα και επικοινωνιακά. Με αφορμή ένα παραμύθι και μέσα από δραστηριότητες και παιχνίδια ο μαθητής μαθαίνει να κατακτά τη γνώση, να την οικοδομεί και να την προάγει. Έτσι, η καλλιέργεια και η παραγωγή λόγου όπως και η διδασκαλία των μαθηματικών μπορεί να αποβεί τελικά ευχάριστη και ελκυστική μέσα από κατάλληλα σχεδιασμένες δραστηριότητες, οι οποίες βασίζονται στην πλοκή ενός παραμυθιού.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ.....σελ.2
ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....σελ.3
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.....σελ.4
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....σελ.5
ΚΕΦΑΛΙΟ 1^ο ΠΑΡΑΜΥΘΙ ΚΑΙ ΠΑΙΔΙ
1.1 Ο ορισμός της έννοιας του παραμυθιού.....σελ.6
1.2 Η προσφορά του παραμυθιού.....σελ.7
1.3 Τα είδη του παραμυθιού.....σελ.9
1.4 Το παραμύθι στην πάροδο του χρόνου.....σελ.11
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο ΤΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
2.1 Η διδακτική αξία του παραμυθιού.....σελ.13
2.2 Το παραμύθι στην προσχολική εκπαίδευση.....σελ.14
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο
Η ΧΡΗΣΗ ΤΟΥ ΠΑΡΑΜΥΘΙΟΥ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ...σελ.17
Στόχοι - Μέθοδος - Εμπλεκόμενες Περιοχές.....σελ.18
Ημέρα 1η.....σελ.19
Ημέρα 2η.....σελ.20
Ημέρα 3η.....σελ.21
Ημέρα 4η.....σελ.22
Ημέρα 5η.....σελ.23
ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ-ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....σελ.24
ΒΙΒΛΙΟΦΡΑΦΙΑ.....σελ.25

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα εργασία πραγματεύεται την γοητεία του παραμυθιού και την αξία του σαν εργαλείο μάθησης και αγωγής.

Η μαγεία των παραμυθιών έγκειται στο γεγονός ότι αν και η πλοκή τους είναι απλή και λιτή, έχουν την ικανότητα να μαγεύουν και να διδάσκουν πολλά στα παιδιά (<http://www.yeskid.gr/kosmos-paidioy/ekpaideysi-psyxagogia/sto-spiti/raidagogiki-simasia-paramythioy>). Τα παραμύθια λειτουργούν σε ένα μαγικό χώρο, ελεύθερο από τα όρια του χρόνου, όπου όλοι οι ήρωες είτε είναι άνθρωποι, είτε ζώα, είτε πλάσματα της φαντασίας μπορούν να αλλάξουν την εξωτερική τους εμφάνιση, χωρίς να χάσουν την πραγματική τους ταυτότητα. Αυτό από την αρχή της αφήγησης συγκλονίζει τα παιδιά και κρατάει αμείωτο το ενδιαφέρον τους. Τα παραμύθια έχουν μια συγκινητική γοητεία και ασχολούνται κάθε φορά με τις εμπειρίες ενός ήρωα που διαθέτει τέτοια χαρακτηριστικά έτσι ώστε το παιδί να μπορεί να ταυτιστεί μαζί του. Το παιδί μέσα από αυτή την ταύτιση μπορεί να ζει τις συναισθηματικές καταστάσεις των χαρακτήρων και μέσα από αυτές να αποκωδικοποιεί σύνθετες έννοιες όπως: η φιλία, η οικογένεια, ο αποχωρισμός, η επανένωση, το δίκαιο και το άδικο, το καλό και το κακό.

Ένα παραμύθι μπαίνει με ξεχωριστό τρόπο στην ψυχή των παιδιών και αποτελεί πέρα από τον ψυχαγωγικό του ρόλο, μέσο για την παιδαγωγική ανατροφή και την κοινωνικοποίηση τους. Μόλις ακούσουν τη μαγική φράση “μια φορά και έναν καιρό” μας κοιτούν με μάτια ορθάνοιχτα, γεμάτα περιέργεια και ανυπομονησία. Αμέσως αναρωτιούνται πως μπορεί να μοιάζουν οι ήρωες, το μυθικό βασίλειο ή το παραμυθένιο κάστρο. Πλάθουν στη φαντασία τους τόπους μαγικούς και ονειρεμένους και περιμένουν να ζήσουν μαζί με τους ήρωες τις περιπέτειες τους (http://www.femalevoice.gr/2016/11/blog-post_20.html).

Το παραμύθι όμως δεν περιορίζεται μόνο στην αφήγηση, μπορεί να πάρει διάφορες μορφές διδασκαλίας και να χρησιμοποιηθεί ως αφόρμηση για την πραγματοποίηση άλλων δραστηριοτήτων όπως θα δούμε παρακάτω.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο ΠΑΡΑΜΥΘΙ ΚΑΙ ΠΑΙΔΙ

1.1 Ο ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΝΝΟΙΑΣ ΤΟΥ ΠΑΡΑΜΥΘΙΟΥ

Δεν υπάρχει λαός που να μην έχει παραμύθια, ούτε εποχή και πολιτισμοί που να μην έχουν αναδείξει τα δικά τους προφορικά ή γραπτά παραμύθια. Ειδικά το προφορικό παραμύθι, το λαϊκό, όπως το ονομάζουμε, έχει διαγράψει μια χιλιόχρονη πορεία και ίσως δεν έχει πει ακόμα την τελευταία του λέξη. Είναι ένα πανανθρώπινο λογοτεχνικό είδος που μέσα από αυτή την ιδιαίτερη γλώσσα που χρησιμοποιεί (της τυποποίησης, των συμβόλων, αλλά και της αφηγηματικής τέχνης) έχει αποκτήσει οικουμενικότητα. Μία οικουμενικότητα μέσα από την οποία λαοί εντελώς διαφορετικοί μπορούν να επικοινωνούν, να συνεννοούνται ακόμη και να συμφωνούν. Αυτή η γλώσσα των παραμυθιών κατάφερε να πετύχει το ακατόρθωτο: να είναι μια γλώσσα ενοποιητική, οικουμενική, παγκόσμια, ταυτόχρονα όμως να αφήνει άφθονο χώρο για το διαφορετικό, το ιδιαίτερο, για να αναπτυχθούν, με άλλα λόγια, οι τοπικές, πολιτισμικές ιδιαιτερότητες(http://dimiourgikigraphi-paramythi.blogspot.gr/2012/11/blog-post_24.html).

Παραμύθια σημαίνει παραμυθία, που πάει να πει παρηγοριά, ένα μαγικό ελιξίριο που ταξιδεύει θαρραλέα μες στο χρόνο, μεταμορφώνεται από τόπο σε τόπο χωρίς να αλλοιώνεται. Τολμά το ασύλληπτο, το απαγορευμένο, αυτό που κανείς ως τώρα δεν έχει πετύχει. Είναι η νίκη του αδύνατου σε έναν κόσμο υπερφυσικό όπου θα συναντήσεις κακές μάγισσες και υπότες, βασιλεία και κάστρα, ζώα με ανθρώπινα χαρακτηριστικά και μαγικά ξόρκια που μπορούν να μεταμορφώσουν κάθε ήρωα.

Το πραγματικό παραμύθι είναι το 'μαγικό', το εξωτικό, το ονειρικό, το φανταστικό, η ευτυχισμένη έκβαση για όλους μέσα και έξω από την ιστορία. Δε γνωρίζει από αληθοφάνεια και μεσότητα. (<http://www.ndimou.gr/el/keimena/anthologia/dokimia/paramythi/>). Οι φυσικοί νόμοι δεν ισχύουν, τα πάντα μπορούν να συμβούν και να ανατραπούν απλά με το άγγιγμα ενός μαγικού ραβδιού. Όλα μέσα στο παραμύθι κυμαίνονται μεταξύ των δύο ακροτήτων, όλα είναι ή πολύ μεγάλα ή πολύ μικρά, ή πολύ ωραία ή πολύ άσχημα, ή πολύ καλά ή πολύ κακά. Δεν υπάρχει το σύνηθες μέτρο του κοινού ανθρώπου.

Αν μπορούμε να δώσουμε ένα σύντομο ορισμό του παραμυθιού, θα λέγαμε ότι πρόκειται για μια πλαστή, σύντομη συνήθως ιστορία με έντονο το στοιχείο του συμβολισμού, της αλληγορίας και της υπερβολής. Μια τεχνητά καμωμένη διήγηση με στόχο να δοθούν κάποια μηνύματα, να καλλιεργηθούν στάσεις, να αναπτυχθούν τρόποι σκέψης, να χαλιναγωγηθούν ορμές, να οροθετηθούν αβίαστα συμπεριφορές. Ένα παραμύθι χρησιμοποιεί αρκετά την υπερβολή και την επανάληψη σαν μέσα έκφρασης και στοχεύει στη συνείδηση των παιδιών αφού πραγματεύεται καθημερινά προβλήματα με λογοτεχνική μορφή. Συνήθως όσοι αφηγούμαστε το παραμύθι ξεχνάμε τη μεγάλη του δυνατότητα και μεγάλη του προσφορά αλλά ίσως και να μην αντιλαμβανόμαστε πόσο δυνατό εργαλείο έχουμε στα χέρια μας (<http://www.paidiatros.com/paidi/mathisi-sxoleio/fairytale>).

1.2 Η ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΤΟΥ ΠΑΡΑΜΥΘΙΟΥ

Η προσφορά του παραμυθιού και η μεγάλη συμβολή στην προσωπική ανάπτυξη, στην εκπαίδευση, στην αγωγή, στην κοινωνική συμπεριφορά και στη συναισθηματική ωρίμανση του παιδιού είναι πολλαπλή, ανεκτίμητη και ανεπανάληπτη.

Πράγματι, αν παρατηρήσουμε τα παιδιά την ώρα που ένας καλός αφηγητής αρχίζει να διηγείται ένα αληθινά μαγικό παραμύθι, εύκολα ανακαλύπτουμε ότι έχει αιχμαλωτίσει την προσοχή τους από την αρχή. Το γεγονός αυτό φανερώνει ότι από την απλή κίολας ανακοίνωση για έναρξη ενός παραμυθιού ξυπνούν μες στα παιδιά βασικές προσδοκίες ή ότι ένα θεμελιακό ενδιαφέρον παγιδεύεται από τις πρώτες κίολας φράσεις «μια φορά κι έναν καιρό...» (Walter Scherf, 15ο συνέδριο για τη νεότητα, Αθήνα 1976).

Μέσα από την αφήγηση του παραμυθιού το παιδί κινητοποιεί τη δύναμη της φαντασίας του και προσπαθεί να μορφοποιήσει κάθε φορά το σκηνικό της ιστορίας και να τοποθετήσει τους ήρωες σε αυτή. Έτσι, ενδυναμώνεται και ασκείται η φαντασία του. Σταδιακά το παιδί που ήδη από τα 2 έτη αρχίζει να κατανοεί καλύτερα τη συμβολική διάσταση της γλώσσας καθώς και το συμβολικό παιχνίδι, βρίσκει ανακούφιση μέσα στο παραμύθι από τα υπαρξιακά του άγχη. Για παράδειγμα του δίνεται η δυνατότητα να εξοικειωθεί σιγά-σιγά με την έννοια της ζωής και του θανάτου, (π.χ. Ο καλός ζει ευτυχισμένα ενώ ο κακός τιμωρείται με θάνατο) (Cassar, 2000; Fleeer & Hammer, 2013). Με αυτό τον τρόπο, το παραμύθι λειτουργεί καταπραϋντικά στις ανησυχίες της παιδικής ψυχής και μπορούμε εύκολα να κατανοήσουμε τον ρόλο και τη λειτουργία του στη συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού.

Μέσω του παραμυθιού λοιπόν εμπλουτίζεται και ενδυναμώνεται ο ψυχικός κόσμος του παιδιού. Ιδιαίτερα σημαντικός σε αυτή την ενδυνάμωση είναι ο τρόπος της αφήγησης, ο τόπος, η συναισθηματική επένδυση και το ύφος του αφηγητή. Το επαναλαμβανόμενο παραμύθι, σύμφωνα με το Φρόντλ, βοηθά το παιδί να διαχειριστεί και να ξεπεράσει ασυνείδητα κομμάτια του ψυχισμού του. Ακόμη, το παιδί δυναμώνει και συνειδητοποιεί τις πραγματικότητες και μπορεί πιο εύκολα να προετοιμαστεί για αυτές. Μέσω της αφήγησης παραμυθιών δίνεται η ευκαιρία στο παιδί να αναγνωρίσει ότι η σκληρή δουλειά, ο προγραμματισμός και οι υγιείς συνήθειες είναι εργαλεία με μεγάλη αξία που θα το βγάλουν από δύσκολες καταστάσεις (π.χ. το παραμύθι με το τζιτζικα και το μέρμηγκα).

Τα παραμύθια αποτελούν σημαντικό παράγοντα και στην κοινωνική συμπεριφορά των παιδιών. Η αγάπη, η αλληλεγγύη, η συμπαράσταση, η κατανόηση, η αλληλοβοήθεια στην οικογένεια αποκτιούνται από νωρίς μέσα από τα παραμύθια που δείχνουν αυτή τη δύναμη (π.χ. Ο λύκος και τα 7 κατσικάκια που προσπαθούν να ακούσουν τις συμβουλές της μαμάς, η κοκκινোসκουφίτσα, που φροντίζει τη γιαγιά της).

Καλλιεργούνται και αναπτύσσονται στάσεις και συνήθειες, έτσι το παιδί δεν γίνεται τεμπέλης, ζηλιάρης, είρωνας, μοχθηρός, τσιγγούνης, απάνθρωπος. Με το παραμύθι υπάρχει ελπίδα, διαφαίνεται η αισιοδοξία και δίνονται λύσεις σε κοινωνικούς

προβλητισμούς. Ενισχύεται και ενδυναμώνεται η αυτοεκτίμηση του παιδιού επιτυγχάνοντας μια υγιή ανθρώπινη ανάπτυξη και ωρίμανση. Οι εμπειρίες των παραμυθιών εμπλουτίζουν την κοινωνική ζωή και συμβάλλουν στην κοινωνικοποίηση του παιδιού. Τέλος, κατανοούνται οι ιδιαιτερότητες των ανθρώπων πιο εύκολα (π.χ.η θλιμμένη παπαρούνα) και έτσι το παιδί αποκτά κοινωνικά ιδανικά και μοντέλο για ιδανική συμπεριφορά.

Επιπροσθέτως, το παραμύθι καλλιεργεί στο παιδί διάφορες στάσεις και δεξιότητες, σημαντικές για την ανάπτυξη και τη ζωή του γενικότερα. Περιορίζει τις κακές συνήθειες και το παιδί αποκτά ψυχική δύναμη μέσω της ταύτισής του με τους ήρωες των παραμυθιών. Μαθαίνει να αναγνωρίζει τις αδυναμίες του και να αποκτά αυτογνωσία καθώς βελτιώνει και τις κοινωνικές του δεξιότητες. Ακόμη καλλιεργείται η δημιουργική, κριτική σκέψη καθώς το παιδί καλείται να κρίνει μόνο του το σωστό από το λάθος, το δίκαιο από το άδικο ή καλείται να δώσει πιθανές λύσεις στην αντιμετώπιση ενός προβλήματος στην πλοκή του παραμυθιού.

Το παραμύθι όμως εκτός από τα πολλά οφέλη που προσφέρει στο παιδί λειτουργεί και για την προσωπική του ανάπτυξη και ευχαρίστηση. Τα παιδιά πάντοτε συγκινούνται από το απρόσμενο, το απρόοπτο ή μια διαφορετική λύση ή εξήγηση. Εκτιμάται ότι όποιο παιδί έχει μεγαλώσει ακούγοντας και διαβάζοντας παραμύθια είναι ιδιαίτερα συνεργάσιμο και κοινωνικό. Μέσω των παραμυθιών βελτιώνονται πολλές νοητικές λειτουργίες και το παιδί ανακαλύπτει τις δυνατότητες και την ταυτότητά του. Γίνεται πιο προσγειωμένο, πιο εργατικό και πιο απαιτητικό με τον εαυτό του. Το παιδί απελευθερώνεται από το φόβο(π.χ. φόβο της εγκατάλειψης), βγαίνει από δύσκολες συναισθηματικές καταστάσεις, δυναμώνει και γίνεται πιο έτοιμο να ανταπεξέλθει στη ζωή. Αποκτά θάρρος και πίστη στον εαυτό του μέσα από τις λύσεις και δυνατότητες λύσεων που συναντώνται στα παραμύθια. Ακόμη, αναπτύσσεται στο παιδί το αίσθημα της αισιοδοξίας και πίστης στην ύπαρξη δυνάμεων , που θα συνδράμουν στα προβλήματα του.

1.3 ΤΑ ΕΙΔΗ ΤΟΥ ΠΑΡΑΜΥΘΙΟΥ

Υπάρχουν διάφορα είδη παραμυθιών, που ούτε φανταζόμασταν ότι υπάρχουν, και έχουν κάποια χαρακτηριστικά, ως προς το θέμα κυρίως, που μας βοηθάνε να τα χωρίζουμε σε κάποιες κατηγορίες. Έτσι, υπάρχουν τα ιστορικά παραμύθια που είναι βασισμένα σε πραγματικά γεγονότα, τα κοινωνικά παραμύθια με κοινωνικά θέματα, τα συμμετοχικά παραμύθια που δημιουργούνται από τον αφηγητή ή και το παιδί. Υπάρχουν ακόμα παραμύθια διασκεδαστικά, θεοπλαστικά, περιγραφικά αλλά υπάρχουν ταυτόχρονα και πολλές παραλλαγές των ίδιων των παραμυθιών. Αυτές εξυπηρετούν ανάγκες πολιτικές, πολιτισμικές και συνήθειες ανθρώπων σε διαφορετικούς τόπους ή διαφορετικές συνθήκες και κατά καιρούς με εθιμογραφικό χαρακτήρα. Από τα πιο πάνω το είδος του παραμυθιού που έχει εξελιχθεί σε πολύ αγαπητό λογοτεχνικό είδος είναι το συμμετοχικό-κοινωνικό παραμύθι. Το παραμύθι αυτό δημιουργείται από τον λέγοντα την ίδια ώρα που το διηγείται και συμμετέχει έτσι και ο ακούων. Είναι ένα ζωντανό, δυναμικό είδος έκφρασης και συμμετοχής αλλά ταυτόχρονα και δημιουργίας. Αυτό το είδος του παραμυθιού αγαπιέται και επιζητείται από τα παιδιά γιατί είναι το δικό τους παραμύθι. Μια αρκετά ενδιαφέρουσα μορφή του είναι η απόδοση γνωστών παραμυθιών με νέο στυλ, νέα τροπή και εξέλιξη συνήθως προσαρμοσμένη στον σύγχρονο τρόπο ζωής.

Συναφή με το παραμύθι είναι κάποια είδη της λαϊκής παράδοσης από τα οποία πρέπει να το ξεχωρίσουμε όπως οι μύθοι, οι θρύλοι/τοπικές παραδόσεις και οι ευτράπελες διηγήσεις. Τα παραμύθια χωρίζονται σε κατηγορίες : α) τα μαγικά ή εξωτικά παραμύθια που είναι κατ' εξοχήν παραμύθια που αναφέρονται σε μάγισσες, δράκους, γίγαντες κτλ., έχουν δηλαδή έντονο το μαγικό στοιχείο β) τα διηγηματικά ή κοσμικά παραμύθια που κινούνται σε ανθρώπινες κοινωνίες και μοιάζουν με μυθιστορήματα από την πραγματική ζωή γ) τα θρησκευτικά ή συναξαρικά που εμπνέονται από τους βίους των αγίων και δ) τα ευτράπελα ή σατιρικά που αναφέρονται σε παθήματα κουτών, ξεγέλασμα δράκων κτλ.

Ωστόσο, τα στοιχεία που απαρτίζουν τα παραμύθια είναι κυρίως:

Εθνολογικά, όπως αρπαγή γυναικών, ανθρωποφαγίες κτλ., που μας φέρνουν πίσω σε πρωτόγονες καταστάσεις της ανθρωπότητας. Σχετικές απηχήσεις βρίσκουμε στη μυθολογία, όπως π.χ. είναι η "Θυσία της Ιφιγένειας", ο "Μύθος του Μινώταυρου" κ.α.

Α)Μυθολογικά, δηλαδή δοξασίες για τον Ήλιο, το φεγγάρι, τους δαίμονες, τους δράκους, τον κάτω κόσμο κ.α.

Β)Μαγικά, όπως μεταμορφώσεις, επενέργεια φίλτρων και βοτάνων κ.α.

Γ)Ονειρικά, όπως αγωνιώδεις περιπέτειες και καταδιώξεις, πετάγματα στον αέρα, ατέλειωτα ταξίδια κ.α.

Δ)Λαϊκές αντιλήψεις στις διάφορες εποχές για την έννοια της παλικαριάς ή της δειλίας, της εξυπνάδας ή της κουταμάρας, της καλοσύνης ή της κακίας.

Ε)Στοιχεία του λαϊκού πολιτισμού και των κοινωνικών και πολιτικών δομών της κάθε εποχής και του κάθε τόπου.

Σύμφωνα με αυτά τα παραμύθια διακρίνονται σε:

- i) Διεθνή, δηλαδή αυτά που με κάποιες παραλλαγές, τα συναντάμε σε όλα τα έθνη (π.χ. Κοντορεβιθούλης, Σταχτοπούτα κ.α.)
- ii) Ανατολίτικα, (π.χ. τα παραμύθια της Χαλινός κ.α.)
- iii) Παραμύθια από την αρχαία ελληνική μυθολογία, που είτε αποτελούν έμμεση διασκευή αρχαίων μύθων, είτε τα στοιχεία τους βρίσκονται στην αρχαία ελληνική μυθολογία (π.χ. το παραμύθι του Λιγούμερου, που αποτελεί απήχηση του αρχαίου μύθου του Μελέαργου κ.α.)
- iv) Παραμύθια που προήλθαν από την αποσύνθεση παλιότερων μεσαιωνικών θρύλων, τραγουδιών ή οπαλιών (π.χ. το παραμύθι της Ηλιογέννητης, της Μαργαρίνης κ.α.)
- v) Τα νεοελληνικά παραμύθια, που πηγάζουν από το νεοελληνικό λαϊκό πολιτισμό.
- vi) Τα παιδικά παραμύθια, που τα περισσότερα τους είναι έντεχνα δημιουργήματα διαφόρων συγγραφέων κι είναι απαλλαγμένα από πιθανές βίαιες κτλ. σκηνές ή επεισόδια που είναι πιθανό να υπάρχουν στα άλλα παραμύθια.

1.4 ΤΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ ΣΤΗΝ ΠΑΡΟΔΟ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ

Ένα σημαντικό ερώτημα που προέκυψε για το παραμύθι ήταν αυτό της γεννησής του. Έτσι, έχουν διατυπωθεί διάφορες θεωρίες για την προέλευση του παραμυθιού. Οι θεωρίες αυτές είναι οι παρακάτω:

Α)Μυθολογική θεωρία: Η πρώτη θεωρία εκφράστηκε από τους αδερφούς Γκριμ, οι οποίοι την εξέθεσαν στο δεύτερο τόμο της διάσημης συλλογής τους με λαϊκά παραμύθια που είχαν συλλέξει από την προφορική παράδοση με τίτλο “Kinder und Haus-marchen” (1815). Οι δύο Γερμανοί φιλόλογοι διατύπωσαν την άποψη ότι τα παραμύθια, αν και νεότερα από τους μύθους και τα επικά τραγούδια, προέρχονταν από ένα κοινό χώρο, την κοιτίδα του ινδοευρωπαϊκού πολιτισμού και ότι από εκεί μετακινήθηκαν μαζί με τα ινδοευρωπαϊκά φύλα. Βασική ιδέα των Γκριμ ήταν ότι τα παραμύθια ήταν κατάλοιπα αρχαίων μύθων, άρα ήταν έργο όχι μόνο της φαντασίας, αλλά αποδεικτικό στοιχείο μεγάλης ιστορικής αξίας. Την άποψη τους αυτή επανέλαβαν με μεγαλύτερη έμφαση στον τόμο των παρατηρήσεων που εξέδωσαν για τα δικά τους παραμύθια το 1856. Στην αρχή, η θεωρία έγινε σεβαστή και υποστηρίχθηκε και από άλλους μελετητές όπως ο Μαξ Μίλλερ, ο Τζορτζ Κοξ, ο Άντζελο ντε Γκουμπερνάτις κ.α. Η μυθολογική θεωρία ξεπεράστηκε όμως πολύ γρήγορα και αντικρούστηκε από άλλες.

Β)Ινδική θεωρία: Λίγα χρόνια αργότερα, το 1859, εμφανίστηκε η ινδική θεωρία, η οποία διατυπώθηκε από το Γερμανό φιλόλογο και σανσκριτολόγο Τέοντορ Μπένφαϊ στη μακροσκελή εισαγωγή της γερμανικής μετάφρασης (1959) της Παντασάντρα, της παλαιότερης συλλογής παραμυθιών. Σύμφωνα με τον Μπένφαϊ, οι μύθοι προέρχονται από τη Δύση και κυρίως από τους Ελληνικούς μύθους του Αισώπου, σε αντίθεση με τα παραμύθια που προέρχονται από την Ινδία και μάλιστα από την ινδοϊστική και την βουδιστική της παράδοση. Πολλά από αυτά τα παραμύθια διαδόθηκαν πριν από τον 10ο αιώνα μέσω της προφορικής παράδοσης προς τη βόρεια Ασία και τη Δύση. Άλλα παραμύθια, κυρίως μετά τον 10ο αιώνα, διαδόθηκαν στην Ευρώπη μέσα από μια μακριά σειρά διαδοχικών μεταφράσεων (με έντονη την ισλαμική επίδραση), κυρίως μέσω του Βυζαντίου, της Ιταλίας και της Ισπανίας. Σύμφωνα πάντα με τον Μπένφαϊ, κάποια άλλα παραμύθια με βουδιστική έμπνευση διαδόθηκαν από την Ινδία στην Κίνα και το Θιβέτ και από εκεί, μέσω των Μογγόλων, έφθασαν στην Ευρώπη. Πολύ σύντομα η θεωρία ξεπεράστηκε, αφού αποδείχτηκε ότι η Ινδία ήταν μια από τις κυριότερες πηγές δημιουργίας των παραμυθιών, δεν ήταν όμως η μοναδική.

Γ)Πολυγενετική ή ανθρωπολογική θεωρία: Το 1873 οι Άγγλοι ανθρωπολόγοι Έντουαρτ Τέιλορ και Άντριου Λαγκ, επηρεασμένοι από την θεωρία της εξέλιξης των ειδών του Δαρβίνου, διατύπωσαν μια καινούρια θεωρία. Σύμφωνα με αυτή η καταγωγή των παραμυθιών θα έπρεπε να αναζητηθεί στην διανοητικότητα και στις ψυχικές δυνάμεις του πρωτόγονου ανθρώπου, ο οποίος έβλεπε τη φύση, τον ήλιο, τους ανέμους κ.α., σαν όντα με ψυχή. Η συγκεκριμένη θεωρία, που δεχόταν την ομοιότητα του ψυχικού και πνευματικού κόσμου όλων των πρωτόγονων ανθρώπων, θεωρούσε δυνατή την παράλληλη δημιουργία παρόμοιων βασικών διηγήσεων σε εντελώς διαφορετικά σημεία του πλανήτη.

Δ)Ιστοριογεωγραφική θεωρία: Ο Φιλανδός λαογράφος και φιλόλογος Άντι Άαρνε, που δημοσίευσε ένα διεθνή κατάλογο των λαϊκών διηγήσεων το 1910, διατύπωσε μια καινούρια θεωρία με τον επίσης Φιλανδό Κάαρλε Κρον. Οι δύο επιστήμονες υποστήριξαν, ότι ένα παραμύθι σε μια χώρα μεταδίδεται από γενιά σε γενιά με ένα σταθερό τρόπο, χωρίς σημεντικές διαφοροποιήσεις. Όταν όμως μεταδίδεται σε κάποια άλλη χώρα, αλλάζει και προσαρμόζεται στο νέο πολιτισμικό περιβάλλον.

Ε)Συμβολιστική θεωρία: Η διανοητικότητα και ο κόσμος των πρωτόγονων ανθρώπων υποδεικνύουν στα θέματα των παραμυθιών τα τελευταία ίχνη αρχαίων μύθων. Ο Άρνολντ Κουρ Βαν Γέπεν συνέδεσε τα παραμύθια με αρχαίους τοτεμικούς μύθους και σχετικές τελετές. Ο Χανς Νάουμαν υποστήριξε, ότι υπάρχουν ίχνη στοιχείων σχετικών με την πίστη στην επιστροφή των νεκρών στη Γη. Τέλος, ο Σέντλιβ μελετώντας τα παραμύθια του Σαρλ Περό, διατύπωσε την άποψη ότι προέρχονται από παλιές τελετουργίες των εποχών του έτους και της μήησης.

ΣΤ)Ψυχαναλυτική θεωρία: Μια άλλη, τέλος, θεωρία, τις βάσεις της οποίας έθεσε ο ιδρυτής της ψυχανάλυσης Σιγκμουντ Φρόυντ, υποστηρίζει την καταγωγή του παραμυθιού από το όνειρο. Η θεωρία αυτή, αν και δεν κατάφερε να δώσει μια ικανοποιητική απάντηση στην προέλευση των παραμυθιών, κατάφερε να προσφέρει μια νέα διάσταση στη μελέτη τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο ΤΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

2.1 Η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΑΞΙΑ ΤΟΥ ΠΑΡΑΜΥΘΙΟΥ

Όπως ήδη προαναφέρθηκε η παιδευτική και διδακτική αξία του παραμυθιού είναι τεράστια και ανεκτίμητη.

Το παραμύθι μεταφέρει τα παιδιά σε έναν κόσμο θαυμαστό, “τα τέρπει και ταυτόχρονα τα διδάσκει, διεγείρει τη φαντασία τους, αναπτύσσει αβίαστα τη συναισθηματικότητα τους, αναπτύσσει την προσοχή και τη μνήμη τους. Ανοίγει νέους δρόμους στη σκέψη των παιδιών και συνάμα τα διδάσκει, χωρίς εμφανή διδακτισμό, ώστε να αποτελεί ένα από τα καλύτερα μέσα κοινωνικής αγωγής” (Μαλαφάντης, 2011, σ. 254).

Επιπλέον, ενεργοποιεί το ενδιαφέρον των μαθητών και εξασφαλίζει αυτόματα την καθολική συμμετοχή τους στο μάθημα. Έρχοντας σε επαφή με τα παραμύθια, τα παιδιά αναπτύσσουν ενδιαφέρον για τα βιβλία καθώς η μετάβαση από το παραμύθι στη λογοτεχνία είναι πάρα πολύ εύκολη.

Παράλληλα, το παραμύθι καλλιεργεί το διάλογο, την γλωσσική έκφραση και την πολύπλοκη σκέψη. Τα παιδιά δηλαδή αποκτούν βασικές δεξιότητες στην ανάγνωση και τη γραφή και κατακτούν βασικές έννοιες του γραπτού λόγου. Αναπτύσσονται νοητικά, γλωσσικά, ηθικά και αισθητικά, καλλιεργούν την κριτική τους σκέψη και μαθαίνουν καινούριες λέξεις κι έννοιες.

Ένας ακόμη σημαντικός ρόλος των παραμυθιών είναι ότι φέρνουν σε επαφή το παιδί με τη λαϊκή παράδοση. Το παραμύθι καθώς διέρχεται από όλες τις φάσεις της ιστορίας ενός λαού γίνεται η παρακαταθήκη του. Μνήμες, έθιμα, δοξασίες κτλ. συσσωρεύονται σε αυτό.

Ακόμη, το παραμύθι ασκεί τους μαθητές στην ‘ανάγνωση’ της εικόνας και στη γνώση της ‘γραμματικής της’, καλλιεργώντας έτσι τη ‘φιλιαναγνωσία της εικόνας’ και την παραγωγή λόγου.

Μέσω των παραμυθιών δίνεται η ευκαιρία για βαθύτερη κατανόηση του κόσμου. Οι καταστάσεις και τα γεγονότα που διαδραματίζονται στα παραμύθια δίνουν στα παιδιά την ευκαιρία να τα διερευνήσουν και να τα κάνουν μέρος της δικής τους πραγματικότητας, υιοθετώντας τα στο ασφαλές περιβάλλον ενός φανταστικού κόσμου.

Τέλος, γενικά το παραμύθι συμβάλλει στην ολόπλευρη ψυχοκινητική, γνωστική, αντιληπτική και συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού.

2.2 ΤΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Η διδασκαλία του παραμυθιού στην προσχολική αλλά και πρωτοβάθμια εκπαίδευση προσφέρει ξεχωριστές, δημιουργικές διδακτικές δυνατότητες, οι οποίες μπορούν να τροφοδοτήσουν και μια “διαφοροποιημένη”, εναλλακτική και ελκυστική διδακτική πολλών σχολικών μαθημάτων. Έτσι, το παιδί μπορεί να μαθαίνει εποικοδομητικά μέσα από κατάλληλα σχεδιασμένες δραστηριότητες. (Μαλαφάντης κ'Ντούλια, 2010)

Μάλιστα οι ιστορίες που αφηγούνται τα ίδια τα μικρά παιδιά αποτελούν πολύτιμες πηγές πληροφοριών που αν αναλυθούν προσεκτικά “μπορούν να μας πουν πολλά πράγματα για το πως τα παιδιά κατανοούν τον κόσμο, συμπεραλαμβανομένων των κοινωνικών τους σχέσεων” (Νικολοπούλου, 2011, σ. 33). Επίσης, έχει διαπιστωθεί ότι οι ιστορίες που επιλέγουν να αφηγηθούν τα παιδιά ακόμη και από την ηλικία των τεσσάρων ετών, σχετίζονται με το φύλο τους, ενώ δανείζονται θέματα, χαρακτήρες, εικόνες, πλοκές και άλλα στοιχεία από τις ιστορίες των άλλων. Στις αφηγήσεις τους ενσωματώνουν στοιχεία από ένα ευρύ φάσμα άλλων πηγών, όπως είναι οι προσωπικές εμπειρίες, τα παραμύθια, τα παιδικά βιβλία, τα δημοφιλή τηλεοπτικά προγράμματα κτλ. Όμως, “δεν μιμούνται απλώς τις ιστορίες των άλλων παιδιών ούτε απλώς αποροφούν τα μηνύματα που στέλνονται από τους ενήλικες ή την ευρύτερη κουλτούρα. Είναι ξεκάθαρο ότι ακόμη και σε αυτό το πρώιμο στάδιο, είναι σε θέση να οικειοποιηθούν επιλεκτικά τα στοιχεία αυτά, να τα χρησιμοποιήσουν και να τα τροποποιήσουν κατάλληλα για τους σκοπούς τους” (Νικολοπούλου, 2011, σ.36)

Συνεπώς, τα παραμύθια και οι μικρές ιστορίες εισάγουν τα παιδιά στην πραγματικότητα, τα προμηθεύουν με τις πρώτες ύλες για να κατασκευάσουν τον κόσμο και τον εαυτό τους, για να οδηγηθούν στη δημιουργία. Εξάλλου το παραμύθι αποτελεί και την πρώτη επαφή του παιδιού με τη λογοτεχνία και ασφαλώς διαθέτει απεριόριστες παραστατικές δυνατότητες, τις οποίες μπορούν οι εκπαιδευτικοί να εκμεταλευτούν σε παιχνίδια ρόλων, παραστάσεις παραμυθιών, εικαστικές αναπαραστάσεις κ.α. όπως θα δούμε παρακάτω.

Όσον αφορά τη σύγχρονη παιδική λογοτεχνία έχει ανθίσει ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια και η θεματολογία των παιδικών βιβλίων έχει διευρυνθεί κατά πολύ. Σημαντικό ρόλο σε αυτό έπαιξε το ίδιο το παιδί που πλέον αναγνωρίζεται ως ισότιμο μέλος της κοινωνίας, συμμετέχει σε όλα τα κοινωνικοπολιτικά γεγονότα, παρακολουθεί τις επιστημονικές εξελίξεις και διαμορφώνει το ίδιο την προσωπικότητά του. Έγινε λοιπόν πεποίθηση στους συγγραφείς ότι όλα τα θέματα και τα προβλήματα μπορεί να τα θίξει κανείς στο παιδί αρκεί να βρει τον κατάλληλο τρόπο. Θέματα όπως ο θάνατος, τα ναρκωτικά, το διαζύγιο, οι σεξουαλικές σχέσεις, θέματα προστασίας του περιβάλλοντος και επιστημονικής φαντασίας πρωταγωνιστούν στα παιδικά βιβλία. Τα θέματα αυτά βέβαια που διοχετεύονται στα παιδιά μέσα από το σύγχρονο παραμύθι, εξακολουθούν να τηρούν το μυθικό στοιχείο και να συμπλέκουν την πραγματικότητα με τη φαντασία.

Παράλληλα οι σύγχρονοι παιδικοί συγγραφείς απογεύγουν τις αφελείς διηγήσεις με τον προφανή διδακτισμό. Είναι περισσότερο ειλικρινείς με το νεαρό αναγνώστη και με γλώσσα καλλιεργημένη προσφέρουν αισθητική χαρά και συγκίνηση στο παιδί. Η λογοτεχνία λοιπόν που απευθύνεται σε παιδιά, στις μέρες μας, αντιμετωπίζει τις ιδιαιτερότητες του δέκτη της, λαμβάνει υπόψη την ηλικία τους και τα ενδιαφέροντα τους και τα φέρνει σε έπαφη με τα σύγχρονα κοινωνικά θέματα.

Επομένως, η παιδική λογοτεχνία αποτελεί άριστο μέσο διδασκαλίας. Με όλα τα πνευματικά της δημιουργήματα που αποτελούν και μέσα διδασκαλίας μπορούν οι εκπαιδευτικοί να πραγματοποιήσουν το σκοπό της αγωγής, να διαμορφώσουν πνευματικά, ηθικά, ψυχικά και αισθητικά τον εσωτερικό κόσμο του παιδιού και να διαπλάσουν δημιουργικούς και υπεύθυνους πολίτες. Πιο συγκεκριμένα όσον αφορά τα παραμύθια και τη χρήση τους στο σχολείο εκτός από τη διήγηση και την αναπαράσταση τους στην τάξη μπορούν να δημιουργηθούν και άλλες δραστηριότητες, έτσι ώστε να βοηθήσει τα παιδιά να ενστερνιστούν τις νέες πληροφορίες εμπειρικά και βιωματικά.

Ένα άλλο σημαντικό “επίτευγμα” των παραμυθιών είναι ότι ενισχύουν και καλλιεργούν τον κριτικό εγγραμματισμό. Οι μαθητές στο σύγχρονο σχολείο μαθαίνουν το πως και το γιατί οικοδομείται η γνώση. Ο κριτικός εγγραμματισμός (Critical Literacy) δεν αναφέρεται στο πως τα παιδιά θα μάθουν να διαβάζουν αλλά στο πως θα μάθουν “να διαβάζουν τον κόσμο” (Gregory & Cahill, 2009, σ.6). Οι μικρές ιστορίες και τα παραμύθια λοιπόν θεωρούνται πολύτιμα εργαλεία στην καλλιέργεια των δεξιοτήτων των παιδιών που σχετίζονται με την κριτική ανάγνωση. Όπως αναφέρουν χαρακτηριστικά οι Dilek Belet & Dala (2010), “οι ιστορίες που παράγονται και μοιράζονται μέσα σε ένα κοινωνικό πλαίσιο αντανakλούν τις κοινωνικές σχέσεις. Στην πραγματικότητα οι ιστορίες είναι γέφυρες ανάμεσα στην εμπειρία του ατόμου και στα κοινωνικά πρότυπα.” Τα παραμύθια προσφέρουν με αυτό τον τρόπο στα παιδιά μοντέλα διαπροσωπικών σχέσεων.

Για την ανάπτυξη του κριτικού εγγραμματισμού των μαθητών μέσω του παιδικού βιβλίου στην τάξη ο εκπαιδευτικός μπορεί: να θέσει ερωτήσεις στα παιδιά (π.χ. με ποιον άλλο τρόπο θα μπορούσε να παρουσιαστεί αυτή η πληροφορία), να αλλάξει το κείμενο (π.χ. αντικατάσταση λέξεων, διήγηση ενός μέρους της ιστορίας με άλλο τρόπο), να προτείνει διαφορετικές καταλήξεις της ιστορίας, να εισάγει τα παιδιά σε παιχνίδια ρόλων και αντιστροφής ρόλων, να δημιουργεί παρεμβολές και προσθήκες στην ιστορία (π.χ. πρόσθεση νέων πληροφοριών ή παρουσίαση μιας διαφορετικής εκδοχής της ιστορίας), να διαγράφει ορισμένα τμήματα της ιστορίας (π.χ. να αποκρύπτει ή να παραλείπει πληροφορίες) ή να εξετάζει το κοινωνικό πλαίσιο της ιστορίας (π.χ. ποιος την έγραψε, για ποιον, τότε και γιατί) κ.α.

Ο κριτικός εγγραμματισμός, λοιπόν, ενισχύει την αποκλίνουσα σκέψη των μαθητών, καθώς τους επιτρέπει να εξερευνήσουν ένα μεγάλο αριθμό πιθανών ιδεών ή εναλλακτικών λύσεων. Με τη χρήση του κριτικού εγγραμματισμού επιτυγχάνεται η ενίσχυση της δημιουργικότητας των παιδιών, αφού η αποκλίνουσα σκέψη κατέχει κεντρικό ρόλο στην ανάπτυξη της δημιουργικότητας, ιδιαίτερα κατά τα πρώτα χρόνια της ζωής. Στοιχεία του κριτικού εγγραμματισμού όπως η κατασκευή και ο συνδυασμός κατηγοριών ή η ταυτόχρονη επεξεργασία πολλών και διαφορετικών ιδεών αποτελούν βασικά

χαρακτηριστικά της δημιουργικής σκέψης. Όσο συχνότερα τα παιδιά λαμβάνουν υπόψη τους άλλες προοπτικές, τόσο καλύτερες λύσεις θα δημιουργήσουν (<http://users.sch.gr/elisavettar/?p=149>).

Ιδιαίτερης παιδαγωγικής και διδακτικής αξίας θεωρείται επίσης και μια ξεχωριστή κατηγορία παραμυθιών που απευθύνεται σχεδόν αποκλειστικά σε παιδιά προσχολικής και πρωτοσχολικής ηλικίας, με στόχο την καλλιέργεια της πρώιμης κατάκτησης των δεξιοτήτων ανάγνωσης και γραφής. Πρόκειται για εκείνα τα παραμύθια που υπηρετούν αποτελεσματικά την ιδέα του αναδυόμενου γραμματισμού, καθώς δημιουργούν συνθήκες “εγγράμματος” περιβάλλοντος και καλλιεργούν συμπεριφορές ανάγνωσης και γραφής, οι οποίες συνδέονται με την κωδικοποίηση και την αποκωδικοποίηση του γραπτού λόγου. Τέτοια είναι τα παραμύθια εκμάθησης της αλφαβήτα, εμπέδωσης του μηχανισμού της ανάγνωσης και της γραφής, εμπλουτισμού του βασικού λεξιλογίου κτλ. Τα παραμύθια αυτά καθώς συνδυάζουν πολλές φορές ένα ανατρεπτικό κείμενο με μια σειρά από ευχάριστες και δημιουργικές δραστηριότητες, είναι ιδιαίτερα προσφιλή στα παιδιά του νηπιαγωγείου και της πρώτης δημοτικού.

Από όλα τα παραπάνω συνάγεται αβίαστα πως το παραμύθι, ως καρπός αρμονικής συνεργασίας παιδαγωγού και συγγραφέα, συμβάλλει με ένα ιδιαίτερα αποτελεσματικό τρόπο στη διαπαιδαγώγηση του παιδιού.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο Η ΧΡΗΣΗ ΤΟΥ ΠΑΡΑΜΥΘΙΟΥ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Ένα παραμύθι μπορεί να χρησιμοποιηθεί στην εκπαιδευτική εργασία ποικιλοτρόπως. Μία από τις δυνατότητες που παρέχει στον εκπαιδευτικό είναι να χρησιμοποιηθεί στα διάφορα μαθήματα. Στο μάθημα της γλώσσας, για παράδειγμα, μπορεί να αξιοποιηθεί για παραγωγή γραπτού λόγου, στα μαθηματικά για την επίλυση προβλημάτων ή την κατανόηση σύνθετων εννοιών όπως είναι οι αναλογίες και τα κλάσματα κ.ο.κ..

Σε αυτό το κεφάλαιο θα δούμε αναλυτικά πολλές δραστηριότητες που μπορούμε να οργανώσουμε μετά τη διήγηση ενός παραμυθιού στην τάξη, οι οποίες εκτός από τη βαθύτερη κατανόηση της ιστορίας συντελούν και στην εκπλήρωση των στόχων άλλων τομέων, όπως είναι ο ψυχοκινητικός, ο νοητικός ή ο τομέας των δεξιοτήτων.

Οι δραστηριότητες που θα ακολουθήσουν θα είναι τρεις για κάθε ημέρα (σύμφωνα με το ημερήσιο πρόγραμμα του νηπιαγωγείου). Η κάθε ημέρα θα έχει και ένα διαφορετικό παραμύθι και θα είναι ανεξάρτητες η μία από την άλλη. Φυσικά αυτές οι δραστηριότητες μπορούν να διαδραματιστούν με διαφορετική σειρά και όχι σε μία μέρα (και σίγουρα όχι σε μια εβδομάδα όλες μαζί) ανάλογα με το ετήσιο πλάνο της κάθε νηπιαγωγού. Η πρώτη ημέρα πραγματοποιήθηκε όντως κατά τη διάρκεια της πρακτικής μου άσκησης.

ΣΤΟΧΟΙ

Οι εκπαιδευτικοί:

Α)Να οργανώσουν δραστηριότητες που θα τραβήξουν το ενδιαφέρον των παιδιών και θα επιφέρουν την καθολική συμμετοχή της τάξης.

Β)Να διδάξουν στα παιδιά έννοιες που τα δυσκολεύουν μέσω του “παιχνιδιού”.

Γ)Να εφοδιαστούν με το κατάλληλο εκπαιδευτικό υλικό.

Τα παιδιά:

Α)Να αναπαραστήσουν σκηνές του παραμυθιού.

Β)Να ζωγραφίσουν τους ήρωες και διάφορες σκηνές του παραμυθιού.

Γ)Να έρθουν σε επαφή με δύσκολες έννοιες και να τις κατανοήσουν.

Δ)Να αναδιηγηθούν την ιστορία που άκουσαν.

Ε)Να παράγουν λόγο.

ΣΤ)Να συνεργαστούν.

Ζ)Να γνωρίσουν καινούρια πράγματα.

ΜΕΘΟΔΟΣ

1. Βιωματική

2. Ομαδοσυνεργατική

ΕΜΠΛΕΚΟΜΕΝΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ

1. Γλώσσα

2. Μαθηματικά

3. Καλλιτεχνικά

Ημέρα 1η

Παραμύθι: Μια παρέα με καρδιά

Δραστηριότητα 1η: Σχεδιασμός ηρώων

Το παραμύθι που διαβάσαμε περιλαμβάνει πολλούς ήρωες ζωάκια κυρίως. Στις πρώτες σελίδες του παραμυθιού υπάρχουν οι ήρωες ένας-ένας και μια σύντομη περιγραφή από δίπλα. Καθόμαστε στη γωνιά της συζήτησης και βλέπουμε τους ήρωες έναν-έναν και συζητάμε τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του. Στη συνέχεια τα παιδιά κάθονται στα τραπεζάκια εργασίας και ζωγραφίζει το καθένα τον αγαπημένο του ήρωα. Οι σελίδες του παραμυθιού με τους ήρωες είναι ανοικτές στο κέντρο της τάξης έτσι ώστε τα παιδιά να τους βλέπουν και να διαλέξουν. Μόλις τα παιδιά τελειώσουν με τις ζωγραφιές τους κόβουμε τους ήρωες γύρω-γύρω και κολλάμε στο πίσω μέρος καλαμάκια έτσι ώστε να γίνουν κούκλες για κουκλοθέατρο.

Δραστηριότητα 2η: Παίζοντας κουκλοθέατρο

Θα στήσουμε το κουκλοθέατρο στο κέντρο της τάξης και θα ανεβαίνουν λίγα-λίγα τα παιδιά σε ομάδες των τριών και των τεσσάρων ατόμων για να παίξουν σκηνές από το παραμύθι που διαβάσαμε στην πρώτη δραστηριότητα της ημέρας. Μόλις παίξουν όλα τα παιδιά θα καθίσουμε στη γωνιά της συζήτησης και θα πούμε ποια σκηνή μας άρεσε περισσότερο και γιατί.

Δραστηριότητα 3η: Ιδέες για μια καλύτερη Ευρώπη

Καθόμαστε με τα παιδιά στην παρεούλα και συζητάμε για όλες τις αξίες που αναφερθήκαμε σήμερα μέσα από το παραμύθι που διαβάσαμε. Στη συνέχεια μιλάμε για την Ευρώπη και το πώς θα θέλαμε να είναι. Τα παιδιά δίνουν διάφορες ιδέες για μια καλύτερη Ευρώπη με περισσότερη αγάπη, ειρήνη, συνεργασία, αλληλοβοήθεια κ.α. Οι ιδέες που δίνουν τα παιδιά καταγράφονται σε μία κόλα Α4 και θα χρησιμοποιηθούν στην ερχόμενη επίσκεψη στο ραδιοφωνικό σταθμό (πραγματοποιήθηκε επίσκεψη στον ραδιοφωνικό σταθμό της Φλώρινας όπου οι μαθητές μίλησαν για το πως θέλουν να είναι η Ευρώπη).

Ημέρα 2η

Παραμύθι: Ο κοντορεβιθούλης

Δραστηριότητα 1η: Δημιουργώντας τα δικά μας μονοπάτια

Μετά την αφήγηση του παραμυθιού βγαίνουμε στο προαύλιο του σχολείου για να φτιάξουμε κι εμείς τα δικά μας μονοπάτια από πετραδάκια. Έτσι το κάθε παιδί μαζεύει όσα πετραδάκια βρει. Στη συνέχεια το κάθε παιδί ξεκινάει από άλλο σημείο αφετηρίας και περπατώντας αργά ρίχνει καθ' όλη τη διάρκεια της διαδρομής πετραδάκια πίσω του. Μόλις τελειώσει το κάθε παιδί καλείται να περπατήσει πάνω στο μονοπάτι που σχηματίστηκε από τα πετραδάκια. Αυτή η δραστηριότητα ήταν προμαθηματικού και προγραφικού σταδίου καθώς τα νήπια ακολούθησαν ένα μοτίβο που τα ίδια σχημάτισαν.

Δραστηριότητα 2η: Το παιχνίδι με τις κάρτες

Φτιάχνουμε κάρτες με τις εικόνες του παραμυθιού που διαβάσαμε (κοντορεβιθούλης). Η νηπιαγωγός τις βάζει στη σωστή σειρά αλλά αφαιρεί μία κάρτα και ζητάει από τα παιδιά να βρουν ποια κάρτα λείπει. Τα παιδιά συνεργάζονται μέχρι να βρουν ποια κάρτα λείπει και το παιχνίδι συνεχίζεται με τον ίδιο τρόπο αλλάζοντας κάθε φορά τις κάρτες.

Δραστηριότητα 3η: Προάγνωση του παραμυθιού

Τα νήπια πριν μάθουν να διαβάζουν μπορούν να “διαβάσουν τις εικόνες” και κάποιες λεξιούλες. Ένα παιδί αναλαμβάνει να είναι ο αφηγητής της ημέρας. Κάθεται δίπλα στη νηπιαγωγό και αναλαμβάνει να “διαβάσει” στους συμμαθητές του ένα παραμύθι. Έτσι, κοιτώντας τις εικόνες προσπαθεί να αποδώσει το νόημα του παραμυθιού στα υπόλοιπα παιδιά. Η νηπιαγωγός παρεμβαίνει όποτε χρειάζεται για να το βοηθήσει. Αυτή η δραστηριότητα θα μπορούσε να καθιερωθεί, κι έτσι κάθε εβδομάδα να έχει από έναν αφηγητή. Με αυτόν τον τρόπο και τα πιο ντροπαλά παιδιά θα έπαιρναν το λόγο. Φυσικά τα παραμύθια που θα επιλέγονται θα είναι γνωστά στα παιδιά.

Ημέρα 3η

Παραμύθι: Κοκκινোসκουφίτσα

Δραστηριότητα 1η: Παντομίμα-Μίμηση του παραμυθιού

Στη δραστηριότητα αυτή οι λέξεις αντικαθίστανται από κινήσεις. Επιλέγονται ένας ή δύο ήρωες του παραμυθιού (εδώ ο λύκος με την κοκκινোসκουφίτσα ή η κοκκινোসκουφίτσα με τη μαμά της κ.α.) και αντίστοιχα δύο παιδιά σε συγκεκριμένες σκηνές και προσπαθούν να αποδώσουν με κινήσεις τα δρώμενα. Τα υπόλοιπα παιδιά προσπαθούν να καταλάβουν ποια σκηνή του παραμυθιού εκτυλίσσεται.

Δραστηριότητα 2η: Παραμυθόδραμα

Το παραμυθόδραμα είναι η αναπαράσταση του παραμυθιού με κούκλες σε φωτεινή οθόνη. Φτιάχνουμε κούκλες με τους ήρωες του παραμυθιού. Στη συνέχεια μοιράζουμε τους ρόλους στα παιδιά και τα παιδιά κάνουν ανάλογες πρόβες για να ανταποκριθούν στην δραστηριότητα. Μόλις είναι έτοιμα αρχίζει η αναπαράσταση του παραμυθιού στην φωτεινή οθόνη αλλάζοντας σε κάθε σκηνή τα παιδιά που παίζουν.

Δραστηριότητα 3η: Ανατροπή της εξέλιξης του παραμυθιού

Μετά την αφήγηση η νηπιαγωγός παρεμβαίνει σε ένα σημείο και ζητάει από τα παιδιά να διαφοροποιήσουν την εξέλιξη με δική τους πλοκή (π.χ. Αν η κοκκινোসκουφίτσα δεν χάζευε στο δρόμο και άκουγε τη μαμά της τι θα μπορούσε να συμβεί;). Μία παραλλαγή αυτής της δραστηριότητας είναι η νηπιαγωγός να σταματήσει εντελώς την αφήγηση λίγο πριν το τέλος της ιστορίας και να ζητήσει από τα παιδιά να αποδώσουν το τέλος όπως επιθυμούν.

Ημέρα 4η

Παραμύθι: Η χιονάτη και οι 7 νάνοι

Δραστηριότητα 1η: Εικαστικές μορφές έκφρασης

Η νηπιαγωγός διαβάζει το παραμύθι στα παιδιά χωρίς να τους δείξει καθόλου τις εικόνες. Στο τέλος, ένα παιδί τη ρώτησε γιατί δεν τους έδειξε καμία εικόνα την ώρα που διάβαζε το παραμύθι. Η νηπιαγωγός με αυτή την αφορμή ζητάει από τα νήπια να ζωγραφίσουν τις εικόνες του παραμυθιού όπως εκείνα τις φαντάστηκαν και στη συνέχεια να τις συγκρίνουν με αυτές του βιβλίου. Έτσι, τα παιδιά εξοικειώνονται και με το χρώμα και με τις διαφορετικές ερμηνείες σε ένα βιβλίο.

Δραστηριότητα 2η: Δραματοποίηση

Πολλές φορές τα παιδιά αμέσως μετά την αφήγηση ζητάνε να παίξουν το παραμύθι. Αυτό μπορεί να γίνει, είτε στο ελεύθερο παιχνίδι, σαν παιχνίδι ρόλων, είτε πιο οργανωμένα. Η δραματοποίηση μπορεί να γίνει πιο οργανωμένα αν διαθέσουμε χρόνο και μοιράσουμε τους ρόλους στα παιδιά. Μπορούμε ακόμη να επενδύσουμε μουσικά και σκηνικά και να πραγματοποιηθεί ένα μίνι θεατρικό.

Δραστηριότητα 3η: Χειροτεχνία - Πλαστική

Ζητάμε από τα παιδιά να κατασκευάσουν με πλαστελίνη ή πηλό τους ήρωες του παραμυθιού (Χιονάτη, νάνους, κακιά βασίλισσα κ.α.) όμως και τα σκηνικά (π.χ. λουλούδια, πουλιά, δέντρα κτλ.). Στο τέλος θα μπορούσαμε να τα ενώσουμε και να κάνουμε ένα σκηνικό από πλαστελίνη με τους ήρωες του αγαπημένου μας παραμυθιού και να το τοποθετήσουμε στην τάξη.

Ημέρα 5η

Παραμύθι: Ο Αλαντίν και το μαγικό λυχνάρι

Δραστηριότητα 1η: Ρυθμικό - Μίμηση

Τα παιδιά κάνουν έναν κύκλο. Με την καθοδήγηση της νηπιαγωγού μιμούνται ρυθμικά κάποιες σκηνές του παραμυθιού (π.χ. πέταγμα στο μαγικό χαλί, τρίψιμο του λυχναριού κ.α.)

Δραστηριότητα 2η: Πραγματογνωσία

Μέσα από την αφήγηση του παραμυθιού δημιουργήθηκαν στα νήπια κάποιες απορίες και γλωσσικές απασχολήσεις σχετικά με τη χώρα του Αλαντίν, τον πολιτισμό και την παράδοση της. Λέξεις όπως σουλτάνος και σαράι κάνουν μεγάλη εντύπωση στα παιδιά και έτσι μας δίνεται η ευκαιρία να συζητήσουμε ξένους πολιτισμούς, ήθη και έθιμα.

Δραστηριότητα 3η: Παραμυθοσαλάτα

Η αλήθεια είναι πως αυτή η δραστηριότητα δεν αφορά μόνο το παραμύθι του Αλαντίν. Μπορούμε να αναμείξουμε το παραμύθι που μόλις ακούσαμε με άλλα, να μπερδέψουμε τους ρόλους των ηρώων και να δώσουμε διαφορετική τροπή στην ιστορία. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχει αυτή η δραστηριότητα διότι βλέπουμε τις επιλογές των παιδιών πάνω στην αλλαγή των ρόλων των ηρώων και την πλοκή της ιστορίας.

Συμπερασματικά, η αφήγηση ενός παραμυθιού ή μιας ιστορίας παρέχει ερεθίσματα για ποικίλες δραστηριότητες. Συνεπώς τα παιδιά αναπτύσσουν πολλές δεξιότητες τους και πλευρές της προσωπικότητάς τους, εφόσον αυτές αφορούν όλους τους τομείς της ανάπτυξης των νηπίων. Έτσι, τα παιδιά εκφράζονται, αυτενεργούν, προβάλλουν τον εσωτερικό τους κόσμο, εκτονώνονται και κοινωνικοποιούνται μέσω της επαφής και της αλληλεπίδρασης τους στην ομάδα.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Εν κατακλείδι, θα λέγαμε ότι το παραμύθι ανοίγει δρόμους σκέψης και δράσης , ευαισθητοποιεί αλλά και πείθει για το ανεξάντλητο πεδίο δημιουργικότητας του κάθε ατόμου (παιδιού). Μέσα από τις διάφορες δραστηριότητες τα παιδιά ασκούνται σε διάφορες μορφές συμπεριφοράς και κοινωνικής μαθητείας, αλλά κυρίως, ψυχαγωγούνται. Η μάθηση που συντελείται μέσα από χαρούμενα κι ευχάριστα παιχνίδια έχει αποφασιστική σημασία, καθώς είναι γνωστό ότι η ανάγκη του παιδιού για παιχνίδι είναι σύμφυτη προς το πνεύμα και το σώμα του, ώστε ένα παιδί να ολοκληρώνεται ψυχο-πνευματικά μέσα από το παιχνίδι.

Η παιδευτική και διδακτική αξία των παραμυθιών είναι τεράστια και ανεπανάληπτη και είναι κρίμα να υπάρχουν ακόμα και σήμερα εκπαιδευτικοί που να την αμφισβητούν. Το παραμύθι είναι ένα “πολυεργαλείο” που όπως είδαμε μπορεί να χρησιμοποιηθεί με πολλούς διαφορετικούς τρόπους κι όμως να είναι πάντα αποτελεσματικό.

Κατά συνέπεια, ένα παιδί μαθαίνει πιο ευχάριστα και εποικοδομητικά μέσα από τα παραμύθια και τις παιγνιώδεις δραστηριότητες που μπορεί ένας εκπαιδευτικός να οργανώσει με αφορμή ένα παραμύθι. Στην ουσία, ο μαθητής μαθαίνει πως να μαθαίνει ασυνείδητα, φυσικά και αβίαστα μέσα από το παιχνίδι της μυθοπλασίας και με τη χρήση κατάλληλων για την ηλικία του εργαλείων και εποπτικών μέσων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αναγνωστόπουλος Βασίλης: Τέχνη και τεχνική του παραμυθιού, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1997, σελ. 214-222.

Αναγνωστόπουλος Β.Δ. (1994). Γλωσσικό υλικό για το νηπιαγωγείο: Από την θεωρία στην πράξη, Αθήνα, εκδ. Καστανιώτη

Αυδίκος, Ε.Γ. (1997) Το λαϊκό παραμύθι: Θεωρητικές προσεγγίσεις (2η εκδ.), Αθήνα, Οδυσσέας

Αυδίκος, Ε.Γ. (1999) Μια φορά κι έναν καιρό... Αλλά μπορεί να γίνει και τώρα. Η εκπαίδευση ως χώρος διαμόρφωσης παραμυθάδων. Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα

Αναγνωστόπουλος Βασίλης - Λιάπης Κώστας: Λαϊκό παραμύθι και παραμυθάδες στην Ελλάδα, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1995, σελ.136-137.

Μαλαφάντης, Κ.Δ. (1996) <<Παιδαγωγικές διαστάσεις της λογοτεχνίας>>, Νέα Παιδεία

Μερακλής, Μ.Γ. (2012) Το λαϊκό παραμύθι: Διδακτικές προτάσεις για νηπιαγωγούς και δασκάλους. Αθήνα, Οδυσσέας

Ντούλια Αθ. (2010) <<Διδάσκοντας μέσα από τα παραμύθια: Δυνατότητες-Όρια-Προοπτικές>>. Πρακτικά του Ελληνικού Ινστιτούτου Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης (ΕΛΛ.Ι.Ε.Π.Ε.Κ.) 5ο Πανελλήνιο Συνέδριο <<Μαθαίνω πως να μαθαίνω>>, 7-9 Μαΐου 2010

Ράπτης, Δ.Ελ. (2008) <<Η Παιδαγωγική και διδακτική σημασία των λαϊκών αφηγήσεων στην σύγχρονη μαθησιακή διαδικασία>>. Παιδαγωγική-Θεωρία και Πράξη.

Κουλουμπή - Παπαετροπούλου Κούλα: Η τέχνη της αφήγησης, εκδ. Πατάκη, Αθήνα 1997, σελ. 182-195.

Cooper J. C., *Ο Θαυμαστός Κόσμος των Παραμυθιών*, εκδόσεις Θυμάρι, 1998.

Μαλαφάντης Κ., *Το Παραμύθι στην Εκπαίδευση*, Εκδόσεις Ατραπός, 2007.

<<Λογοτεχνία για παιδιά και νέους>> κ. Γκίβαλου

Περιοδικό: <<Παράθυρο στην εκπαίδευση>>

Εγκυκλοπαίδεια <<Δομή>>

Battelheim B (1976) ; Η γοητεία των παραμυθιών, εκδ. Γλάρος

Κατσίκη-Γκίβαλου Α(1995) : Το θαυμαστό ταξίδι, εκδ. Πατάκη

Παπαδόπουλος Σ. (2007) : Με τη γλώσσα του θεάτρου, εκδ. Γλάρος

Σακελλάριος Χ. (1976) : Το παραμύθι χθες και σήμερα, εκδ. Πατάκη

Νυγοτσκύ L.S. (1997) : Νους στην κοινωνία, μτφρ. Α. Μπίμπου και Στ. Βοσνιάδου, εκδ. Gutenberg